

הרב משה אריה במברגר

כפי שהזכרתי לעיל, הרב יונה בונדי נפטר בשנת תרפ"ט (1928). בקיץ שלאחריו הופיעו כמה רבנים בפני הקהילה, ולבסוף בחרו ברב משה אריה במברגר בנו של הרב מקסיגן. הרב משה אריה (או משה ליב) במברגר³² בא לקהילתנו בתחילת שנת תר"ץ (1929), בעודנו רווק. הוא נישא ביום שני של ראש חודש אייר תר"ץ למרת צרלינה לבית פלק מפרנקפורט דמיין, שם גם נערכה החתונה. פעולתו הראשונה היתה בדיקת העירוב, ופסיקתו שאסור לטלטל בעיר בשבת. הוא גם ביקש לערוך שינויים בתקנון בית הכנסת, ולשם כך נבחרה ועדה של שלושה, שאבי היה חבר בה. הוא שימש גם כמנהל בית הספר ולימד אותנו תורה, תפילה ודינים. הוא לימד שיעור גמרא לפני תפילת שחרית, ופעמיים בשבוע בערבים לבעלי בתים. בתום תפילת שחרית לימד ממקומו משניות. הוא אמר בקול רם קריאת שמע מ"למען ירבו ימיכם..."³³. הרב גם ייצג את קהילתנו כלפי חוץ, תפקיד שאחרי עליית הנאצים בשנת תרצ"ג (1933) היה חשוב אך קשה. הוא זכה ליחס מכובד והגון עד עזיבתו.

ב'ליל הבדולח' עצרו הנאצים את הרב במברגר בעיר הולדתו 'באד קיסיגן', בעת שהותו שם לרגל יום השנה לאביו (שנפטר אור ליום ד', ט"ו במרחשון תרצ"ה), ונשלח למחנה 'דאכאו' יחד עם אחיו הרב שמעון במברגר, רבו של 'קהל עדת ישורון' שטוטגרט³⁴. נדמה לי ששוחרר כעבור שבועיים. יהודים שנעצרו במיינץ נשלחו ל'בוכנוואלד', וסיפרו שקראו בשמו של הרב להתייצב לשחרור, אך הוא לא היה שם. לאחר כמה חדשים ברח עם משפחתו לאנגליה, בין פורים לפסח תרצ"ט (1939)³⁵.

ד"ר משה אריה
2027

32 מוה"ר משה אריה (ליב) בן מוה"ר יצחק זקל הלוי במברגר (נין ר' יצחק דוב הלוי במברגר הרב מוירצבורג). הרב במברגר נולד בבאד קיסיגן בשנת תרס"ב (1902) ולמד בישיבת וירצבורג ולאחר מכן במשך שנים בישיבת סלבודקה. נסמך לרבנות ע"י ר' משה מרדכי אפשטיין ומאת רבה של וילקומיר ר' אריה ליב רובין [ש"ק].

33 ראה עוד רב"ש המבורגר, שרשי מנהג אשכנז, ד, בני ברק תשס"ד, עמ' 195-168. [ש"ק]

34 ב'ליל הבדולח' נאסרו כל הגברים היהודים (עשרים ושמונה במספר) בני קהילת באד קיסיגן. מהם בחרו ארבע-עשרה גברים, ובתוכם שני האחים הרבנים במברגר, שנכללו זה לזה כמו פושעים והובלו דרך רחובות העיר. שני הרבנים ביקשו להימלט מביזיון זה והבטיחו שלא לברוח, אף על פי כן לא נשמעו להם כלל. כשהגיעו לבית החיים המקומי התירו הכבלים מעליהם וחייבו אותם לפתוח הקבר שנטמנו בו ספרים ותשמישי קדושה פסולים (שנקברו שם כשבוע לפני כן), להעמיסם על גבי עגלה ולהעבירם למקום אחר. שוב נכללו והעבירו אותם דרך רחובות העיר. אחר כך נאלצו שני הרבנים לשלם 'מס מרפא' (Kurtaxe) בסך 10 מארקים, בשל הימצאותם בעיר (ששימשה כמקום מרפא עם מעיינות מינרליים). כל הגברים (מתחת גיל 70) נשלחו למחנה ריכוז 'דאכאו'. בנוסף שמו במעצר-בית את האלמנה הרבנית במברגר יחד עם שתי בנותיה שעדיין גרו עמה, עד השבת הבאה. הפורעים שרפו את בית הכנסת המקומי על רהיטיו, לאחר שקודם לכן החרימו את דברי הערך שבו ואת ספריו, פרצו לבתי יהודים ושברו רהיטים וחלונות, החריבו שש עשרה חנויות יהודיות בעיר, ואסרו על שלושים וחמש המשפחות שבעיר לערוך תפילות בציבור. [ש"ק]

35 הרב משה אריה במברגר היגר לעיר נוטינגהם (אנגליה) לתקופה קצרה, עד שענה לקריאת ר' אליהו אליעזר דסלר בשנת תש"ד (1944) לייסד בית הספר לנערים בעיר התורה גייטסהד, בו שימש כמנהל הראשון הנערץ עד לפטירתו בגיל צעיר בראש חודש אלול תר"כ (1960). [ש"ק]

ד"ר משה אריה
2027